

Postimehes 1909 ilmunud August Kõivu pikem ülevaade neljast eesti perekonnast, kes rändasid 1908. aastal Sorikülalt Brasiiliasse. Põhja-Kaukaasia: Soriküla (Hussõ-Kardonik). Brasiilia: São Paulo. Anna Kimm ja tema abikaasa P. Kimm. J. Tiks. J. Endres (arvatavasti Enders). H. Kimm. Johan Gutmann. Kimmide, Tiksi ja Endresi väljarändamine Brasiiliasse. Vara mahamüümine Põhja-Kaukaasias. Liepaja (Liibavi). London. Rio de Janeiro. Santos. Uue-Euroopa. Brasiilia: kohalikud loodus- jm. olud. Asumise alguskuud. Vihmaperiood. Ohtlikud ja kahjulikud putukad ja tõugud. Väheviljakas maa. Põllupidamise raskused Brasiilias. J. Tiksi kahe lapse surm. Anna Kimmi lapse surm. Perekond Kimmi tagasitulek Euroopasse. Anna Kimmi tagasiminek Kaukaasiasse. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Postimees (nr. 120), 3. juuni 1909, lk. 5

Sao Paolost Kaukasiasse tagasi.

A. Kõiw.

20. märtsil s. a. jõudis Anna Kimm oma imewa lapsega Hussõ-Kardoniku Eesti asundusesse (Kub. maak.) tagasi. Tema wanema lapse paigutanud neegri käed Amerikas mulla põue, kuna mees P. Kimm haiguse pärast Belgiasse maha jäänud, sest et teda raudteel enam edasi ei ole toodud. Kõige selle juurde tahan eespool veel tagasi tulla; nüüd aga nimetasin seda ainult mööda minnes, et esialgset pilti selle õnnetu perekonna seisukorrast saada.

Läinud aasta 22. juuli-kuu päewal wõttis nimetatud perekond, ühes kolme teise — J. Tiksi, J. Endresi ja H. Kimmi perekonnaga, keda Johan Gutmanni kirjad wangistanud, Hussõ-Kardoniku külast teekonna Amerikasse ette, et sääal oma lastele lahkemat tulewikku luua.

Nimetatud perekondadel oliwad H.-K. külas oma maajaod, mille pääl nad hädawaewalt ikka ära wõisiwad elada. Need müüdi ühes elumajade, loomade ja kõige majakraamiga ära, ja teekond algas kindlas lootuses, et „ega kiri ei waleta.”

Juba Liibawis olnud Amerika „agendid” neil wastas, wiinud neid raudteewaksalist kinnises tõllas kellegi juudi poole korterisse, kus neid väga lahkesti kolm päewa ülewal peetud ja nende käest isegi korteriraha ei olla nõutud. Siis alanud reis laente turjal Liibawist Londonisse, mis igal mehel 27 rubla maksma läinud. Sääal olnud isand Gutmann „ise” reisijaid wastu wõtmas. Ta olnud tulijate wastu väga lahke, kuna üks kaukaslane nii suure auu osaliseks saanud, et ta Gutmanni saatel „kõik Londoni linna maaalused koopad läbi sõitnud,” nagu ta seda ise pärast teistele kiitnud. Aga selle auu eest pidanud ka nimetatud mees isand Gutmanni soowitusel sellest samast koorelahutajast 45 rubla maksma, mida teised 25 rbl. eest saanud.

Londonist läks reis Prantsuse, Hispania ja Portugalia kaudu Rio-de-Janeirosse ja sääalt Santos'se. Teenähtustest ütleb reisija väga wähe mäletawat,

sest reisijaid asendatud teel ikka kinnisest rongist kinnisesse laewa ja ümberpöördult, misjuures ühe „liikumise abinõuu” tekkonna lõpul teine juba ootamas olnud. Kuigi mõnes linnas, nagu näit. Sao Paolos pikemalt peatatud, siis olla sääl nende järele hoolega walwatud, neid linna minemast keelatud, seletades, et sääl rõuged olla j. m.

Pika teekonna järele jõudnud reisijad wiimaks Uue-Euroopa alewisse, mis uute asunduste „päälinnaks” olla. Siin paigutatud neid walitsuse majadesse, mis ruumikad, puhtad ja elamiseks kõlblised olnud. Sääl lubatud neid aasta aega ilma maksuta korteris pidada ja antud ka esialgne ülespidamine. Wiimases küsimuses jäetud asunikkudele wabalt walida, kas nad walmis sööki tahawad, wõi wõtawad söögi aineid, millest nad siis oma hääksarwamise järel ise sööki wõiwad walmistada. Eestlased walinud wiimase. Selle tarwis antud neile walitsuse poolt pilet, mille järele nad walitsuse kulul poest ise soowitawaid söögiaineid wõinud wõtta. Ei tea kui kaua see õnnis põli oleks kestnud, kuid eestlased kippunud oma kruntide pääle. Ka seda soowi täidetud walitsuse poolt ilma wastu panemata. Ühel ilusal päewal rakendatud eeslid ette ja wiidud neid umbes 10 wersta Uue-Euroopa alewist eemale, kus neile krundid kätte näidatud ja elama kästud hakata. Koht olnud ilus ja meeldiw. Tasane maapind puhta ja selge weega jõe kaldal, kuigi põlise metsaga kaetud, aga wiimastest arwanud wisa eestlane warsti wõitu saawat. Tänu-õhkamised kostnud esiotsa taewa poole, kui „oma” krundi pääl tööd hakatud tegema.

Kõige esiteks katsunud igaüks omale n. n. „hädamaja” esialgseks elamiseks üles ehitada. Neid majasid oleks ka walitsuse poolt igale perekonnale ehitatud, aga jõudis keegi seda ise omale walitsuse poolt antud plaani ja suuruse järele üles ehitada, siis sai ta walitsuse käest selleks otstarbeks määratud 75 milli (ehk 45 rubla) omale. Mõned eestlased ei olla hädamajadega weel leppinudgi, waid hakanud omale kohe suuremat ja toredamat elumaja ehitama, mille eest ka walitsuse poolt suuremat maksu olnud loota. Oli pääwari walmis, siis oli esimeseks hooleks oma krundi ümber, mis ju põline mets, sihiraiumine, sest ka selle eest andis walitsus 80 milli (48 rbl.). Teadagi, et eestlane kopikaid mustamehe taskusse ei tahtnud lasta libiseda, waid ise eespooltähendatud tööd ära katsus teha.

Et esimestel päewadel asunikkudel leiwaahjud puudusiwad, kaewatud koopad maa sisse, ja esimesed leiwad küpsetatud koobastes. Aga mõne päewa pärast liikunud walitsuse poolt saadetud eeslite rong telliskiwidega kohale, ja nüüd teinud igaüks omale leiwaahju. Eespoolnimetatud toidumoonna piletiga saadud Uue-Euroopa alewist kolm nädalat walitsuse kulul toidumoonna. „Asi on üsna korras,” arwanud mehed esialgul. Meie Kimmi perekond ostnud omale ka 80 rubla eest „suure, süllalaiuste sarwedega” lehma, kas ka, nagu Kaukasia lehmadgi, wasika abiga ilma wastutõrkumata piima kätte andnud — ja asi olnud kõigiti joones.

Aga siis tuli mihkli-kuu kätte — Lõuna-Amerika kewadekuu, kus märg wihmaeg wõimust wõttis. Kaks nädalat walas ööd kui päewa wihma nagu oawarrest. Sellele weele ei jõudnud „hädamajad” wastu panna ja hakkasiwad läbi jooksmata. Nende pisarad langesiwad rohkel arwul seesolejate kaela, kastiwad neid üleni märjaks, leotasiwad nende riidepakid ja toidukraami ära

ning ei andnud neile ööl ega päewal rahu. Riided mädanesiwad ja haisesiwad, mahaistutatud kapsa-, kaali- ja kurgi-taimed woolasiwad ühes maaga jökke, kuna inimesed ennast märgade riiete sees küüru kiskusiwad ja kannatlikult looduse wägedelt armu palusiwad . . .

Wihmaaeg lõppes ometi wiimaks ja lahke lõunamaa päike püüdis hääks teha, mida wihm patustanud. Armulikult paitas ta wihma ajal ära kahwatanud wõõraste palgeid ja istutas neile tulewikulootusi rohkesti rinda. Kuid . . .

„Siin uus ime uuest hirmu näitis,
Südant, hinge kartusega täitis.”

Maapõrmust tekkisiwad n. n. „liiwa-kirbud”, kellel aga meie wäikese mustakuuemehega midagi ühist ei ole. Need „kirbud” pugesiwad inimestele naha alla, kuhu nad oma munad paniwad.

Umbes sellesarnased, kuid palju kardetawamad oliwad ka tõugud, wõi wälgad, mis iseenesest inimese naha alla tekkisiwad. Iseäranis kardetaw oli niisuguse tõugu ilmumine kõhu pääl, sest siit wõis ta sisikondadesse pugeda — ja inimese päewad oliwad loetud. Jutustaja Anna Kimm ütles tõukusid kirjeldades: Minu kadunud lapsukesel tekkis niisugune tõuk silma alla, ja enne weel kui ma teda märkasin, oli ta juba lapse silma muna läbi puurinud . . .

Tõukude ja kirpude sünnitatud augud hakata kuuma päewa käes mädanema. Pääle nende on inimestel ka weel teiste putukate ja elajate poolt kannatada. Nõnda näit. olla sadat seltsi kardetawaid sääskesid, kellest ühed wäga kihwtised olla; niipea, kui nad hammustawad, paistetawat koht kohe üles ja sünnitawat kaunis suurt walu.

Kõik need kirbud, tõutud ja sääsed kokku ollagi need pää haiguste- ja surmasünnitajad, mis säälse koha kõige rohkem kardetawaks teha. Ka pärismaalased, neegrid, kannatada nõndasama, nagu uuesti sisserändajadgi nende käes. Inimeste waenlastest wõiks weel tuttawat boamadu nimetada, keda säälsedes metsades rohkel arwul leida olla. Jätame siin muud kardetawad loomad nime tamata, keda säääl lühikese aja sees olla nähtud, ma ütlen, jätame nad nime tamata, sest nende, kui ka boa- ja kõiksuguste teiste madude üle wõiks ehk ühendatud jõuul ja nõuul peagi wõitu saada.

Millest aga juba palju raskem wõitu on saada, see on põllupind. Maa olla siin pruunikas kohwisarnane liiw, mõnes kohas ka hall liiw, mis oma wiljakandwuse poolest kaugeltgi Kaukasiaga wõistelda ei suutwat. Walitsuse katsepõldudel kaswada küll pikk mais, aga teri olla wäga wähe sees. Kaukasia mehed aga, kes oma kaasawiidud maisi seemet oma maa pääle külwanud, ei olla peaaegu midagi saanud, sest maisi kõrs, mis Kaukacias oma sülla ja rohkemgi pikaks saab, kaswada säääl waewalt kahe jala pikuseks, kuna pääd sõrmejämmedused olnud. Nii on lugu maapinnaga. Aga — ehk muutuks maapind hoolsa töö ja agara harimise tõttu wiimati paremaks, kuid siisgi ei ole lõikuse lootus weel igapidi kindel, sest et sadat seltsi sipelgad ja muud mutukad ja putukad wõiwad wilja weel kümme korda enne walmissaamist ära rik kuda.

Waatame neid wiljapõllu waenlasi lähemalt. Selleks anname sõna Anna Kimmile. Mu naaber külwas jõe kaldale natuke kapsa- ja kaaliseemet. Taimed tuliwad ilusasti üles ja hakkasiwad haljendama. Ühel hommikul läksime jõest wett tooma ja nägime, et taimelawa liigub ja taimed rändawad jõekallast mööda edasi. Astume ligi ja näeme, iga taim istub wäikse sipelga kuklas, kes teda raskuse pääle waatamata oma pesasse tassib. Kui naaber mõne aja pärast taimelawa kastma läks, ei leidnud ta enam selle kohtagi üles.”

Weel olla teine tõug suuremaid sipelgaid. Neil olla igal ühel oma „käärid”, millega nad isegi wiljakotid katki lõigata ja palju muud kurja teha. Ka need olla wiljapõldudele ja kapsaaedadele kahjulikud, sest et nad niihästi wiljad kui ka kapsalehed oma kääridega maha lõigata ja oma pesadesse tassida. Wiimaste wastu wõitlewat walitsus sellega, et ta nende pesasid üles otsida, kus ta neid teatud rohu abil surmale suigutawat. Kolmas tõug olla lendawad sipelgad. Need olla umbes sõrme-pikused ja -jämedused loomad, keda säälsed inimesed isegi söögiks tarwitada. Siis olla säääl weel mitmesugused sisalikud, kes wiljaoraseid sööwat, kole-suured konnad, kes isegi lapsi olla taga ajanud, siis rohkearwulised metsloomad ja muud. Kõik see raskendab põllumehe tööd ja vähendab lõikuse lootust.

Aga looduse seadus on ju see, et igaüks oma olemasolemise eest nii kaua wõitleb, kui tal weel eluõhku sees on. Ja kus wõitlus kõige kibedam, säääl wõib järeljääjatel ehk kõige rohkem lootust elamise wõimaluseks olla.

Sellest seisukohast otsustades wõiks ehk ka Sao-Paolo kaitseks mõne sõna ütelda. Kuid siin peab meeles peetama, et wõitlusewäljal aina niikaua isuga wõib tööd teha, kuni terwis ja jõud käes; murduwad need, siis katkeb ka wõitleja kannatus, kustub wõitluse himu, lõdweneb elamisetung ja inimene annab ennast kannatlikult saatuse hooleks.

Umbes niisuguse astmeni jõudsiwad ka Kaukasia wäljarändajad Sao-Paolos. Nende päikse käes ärakõrwenud walutawatesse kehadesse pugunud eelpool nimetatud kirbud, kirpude kõrwale asunud tõugud, nendest wabastatud mädanewatele kohtadele tekkinud waglad, „terweid” kohtasid hammustanud kihwtised sääsed — ja inimesed suikunud suure walu käes igawesele unele, oma põrmu Amerika mullale andes . . . Nõnda surnud lühikese aja sees Tiksi perekonnast kaks last ja naene, kuna Kimmi perekonnast eelpoolnimetatud laps ära surnud. Järeljäänud omaksed ise lamanud haigewoodil ja ei saanud nende matmisest, mida walitsus toimetas, osa wõtta.

Olgu inimene oma waimu poolest ka kui külm, tuim ja tundewaene, aga mõte, et ta kaugel wõõrsil peab hanguma, oma armsaid haigewoodile maha jättes, kuna külmad neegrikäed teda wõõraste mullasse sängitawad, kust hüüäne teda mõne tunni pärast ehk wälja kaewab, wapustab igatühte ja äratab temas põgenemise mõtteid, kui tal weel elulootust on . . .

Ka meie haiged töötanud terwekssaamise korral tingimata Kaukasiasse tagasi pöördä. Saanudgi paremaks, kuid — raha wähe, ei pääse. Säääl tulnud naaber ja sugulane J. Endres abiks, ja ühendatud jõul saadud nii palju kokku, et P. Kimmi perekond tulema pääsenud. Tiks jäänud haigewoodile ja lubanud ka esimese wõimaluse juures kohe tulema hakata, kuna aga J. Endres ootama

jäänud, millal mõni uuesti juurdetulija tema maa ja P. Kimmi maa, mida ta omale wõtnud, ära ostaks, et siis oma raha kätte saada ja — pääseda. H. Kimm olla weel paremaid aegasid ootama jäänud.

Tagasirändajad tulnud kõige päält Uue-Euroopa alewisse, kus nad jällegi eel-poolnimetatud walitsuse majades aset wõtnud. Siin andnud nad walitsuse asemikule teada, et tagasi tahawad rännata, ja nõudnud omale sõidu kulu — Liibawist Londonisse — tagasi. Sellele järgnenud mitmenädalaline ootamise-aeg. Selle aja sees saanud nad mõndagi asja tundma õppida. Walitsuse majad olla alati juurdetulijaid ja tagasirändajaid täis. Rahwuse poolest olla need kõik pääasjalikult eestlased, lätlased ja sakslased.

Kõik reisikulu tagasitahtjad pidada walitsuse majades pikemat wõi lühemat aega ootama, enne kui nad raha kätte saawad. Wist olla see ootamiseaeg selleks määratud, et tagasirändajad juurdetulejatele selle aja sees maad hästi kiidaks, nii et need ilma wastutõrkumata tema eest walitsusele ostuhinna sisse maksaksiwad. Niisugune arwamine walitseda tagasitulejate seas, sest olla tähele pandud, et need, kes maad rohkem kiita jõudnud, oma reisikulud kergema waewaga kätte saanud, kui mõned „totrad”. Muidugi osati kiitmise juures sellest waikida, et omal kodutee jalge all on jne.

Niisama palju, kui kiituste laialelaotamiseks kaasa püütud aidata, püütud ka laituste laialilagunemist takistada. Nõnda, näit., saadud sissetulewad posti- ja telegrafi-saadetused väga korralikult kätte, kuna aga säält väljasaadetawatele takistusi püütud teha.

Oli see tõesti nii, siis on see ainukene plekk walitsuse walge särgi pääl, mida tagasitulejad näidata teawad. Muidu kiidetakse aga walitsust väga korralikuks ja õiglaseks, kes igapidi asunikkude huwidele wastu püüdnud tulla ja nende olukorra kergitamiseks kõiki wõimalikka abinõusid tarwitusele püüdnud wõtta. Uuesti juurdetulejatele pandud kaitserõugeid, kästud madusid hukata, mille eest teatud maksu lubatud, antud Europast tellitud kartuli-seemet ilma hinnata jne.

Oli see siis mõne „agara” walitsuse mehe konks wõi tagasitulejate omakasu püüe, kes oma kruntidest, mida nad walitsuse käest ostnud, selle läbi lahti püüdsiwad saada, ja neid uuesti juurdetulejatele „kaela püüdsiwad määrida” ja oma osturaha kätte saada, — sellekohta ei ole kindlaid teateid. Kindel aga on, et iga tagasirändaja niihästi walitsuse majades, uulitsa nurkadel, kui ka mujal seda maad taewani püüdnud ülendada, kust nad ise põgenesiwad. Sattus keegi „uus” kiitjate wõrku, siis teati temale muidugi maad „oma ligidusesse” soowitada, mis aga muud midagi ei olnud, kui kiitja enese krunt, mida ta ehk mõne waheltkaupleja abil wõõrale ära oskas müüa.

Sellepärast ärgu keegi pimedast pääst teiste kiitust uskugu.

Wiimaks saanud ometi meie ootajad ja nendega ühes ka palju teisi oma reisikulud kätte, ning koduteekond wõetud lõpulikult jalge alla. Tagasitulejate hulgas olnud seekord ainult eestlasi kakskümmend kaks (22) perekonda, lätlased ja sakslased weel pääle selle. Paigale jäänud weel pääle 30 perekonna eestlasi. „Põgenejad” ei olla enne julgenud maad laitma hakata kui Europa

rannas maale astunud. Siis sülitanud iga mees ja ähwardanud Gutmanni tük-kideks kiskuda, kui teda kusagilt kätte saaks. Aga Gutmann olnud nagu tina tuhka kadunud.

Laewaga tulnud Prantsusemaale. Säält sõidetud raudteega edasi.

Rahwad, kellega reisijad Lääne-Europas kokku puutunud, olnud väga wiisakad ja lahked. Asi muutunud aga Wene piiril. Kuna Lääne-Europa riikide piiridel reisijate kraami ainult pääliskaudselt üle waadatud, puistatud Wene piiril kõik kraam hoolega läbi, ja Riiga jõudes kuulnud iga mees imestusega, missugune toll tema kraamile pääle pandud. Tolliraha olla nii kõrge olnud, et mõned mehed oma asjad wäljalunastamata jätnud. Nõnda, näit., nõutud ühe Simbirski kubermangu eestlase käest uute wankrirataste eest, mis ta Sao-Paolost tagasi toonud, 80 rubla tolliraha. Muidugi teada, et mees wankri ratad Riiga „kaswama” jättis, kuni nad 80 rublalisteks saawad. Riias lahkunud eestlased teine-teisest, et oma endist kodu jälle üles otsida.

Kimmi naene, kes aasta enne seda ühes suure wäljarändajate hulgaga üle Doni jõe oli läinud, pööras Kaukasiasse tagasi.